

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การมีสุขภาพที่ดีถือเป็นสิ่งสำคัญ เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนอันพึงมีสิทธิเท่าเทียมกันที่จะมีสุขภาพดี ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายที่สังคมยอมรับ และมีความจำเป็นสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ การดูแลสุขภาพจึงเป็นความรับผิดชอบที่ต้องกระทำร่วมกันในการป้องกันสุขภาพของตนเองและชุมชน เพราะมีปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งสามารถส่งผลกระทบต่อสุขภาพได้ ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยนั้นจะเกิดจากงานหรือสภาพแวดล้อมในการทำงาน แต่เนื่องจากสุขภาพของคนเรายังได้รับผลที่ไม่เกี่ยวข้องกับงาน การส่งเสริมให้บุคคลมีความรู้และทักษะในการจัดการสุขภาพตนเอง จึงเป็นการช่วยให้พวกเขาและครอบครัวได้ประโยชน์ด้วย การส่งเสริมสุขภาพในหน่วยงานสามารถก่อให้เกิดผลบวกแก่องค์กรได้หลายประการ เช่น ช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่องค์กร ลดค่าใช้จ่ายไม่ว่าในทางตรงและทางอ้อมทางด้านสุขภาพ เพิ่มสุขภาพที่ดีให้แก่บุคลากรทั้งนี้หน่วยงานนั้น ๆ ต้องเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพ โดยเปิดโอกาสให้จัดตั้งโครงการต่าง ๆ ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการพิเศษของบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้ความเสี่ยง เพราะหน่วยงานถือเป็นสถานที่ทำงานที่มีความเหมาะสมสำหรับการส่งเสริมสุขภาพบุคคล เพราะมีบุคลากรอยู่เป็นจำนวนมาก

กองทัพอากาศไทยถือเป็นส่วนหนึ่งของกระทรวงกลาโหมได้เห็นความสำคัญในเรื่องของการส่งเสริมสุขภาพเช่นกัน และได้สนับสนุนให้กองบินต่าง ๆ ซึ่งมีบทบาทในฐานะเป็นองค์กรหนึ่งของกองทัพอากาศไทยได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในกองบินของตน กองบิน 41 ประกอบด้วยสถานที่ทำงานและที่พักอาศัยของข้าราชการและครอบครัว โดยมีบุคลากรหลากหลายสาขาวิชาชีพอาศัยอยู่ร่วมกัน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในมุมมองของการส่งเสริมสุขภาพเพื่อให้กำลังพลกองบิน 41 ได้มีบทบาทและเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนที่จะนำไปสู่ศักยภาพในการเป็นกองบินส่งเสริมสุขภาพ

กองบิน 41 กองพลบินที่ 3 กองบัญชาการยุทธทางอากาศ เป็นที่ตั้งสนามบินของกองทัพอากาศไทยอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และยังเป็นที่ตั้งของสนามบินนานาชาติ มีหน้าที่เตรียมการและปฏิบัติการใช้กำลังทางอากาศตามที่กองทัพอากาศกำหนด มีผู้บังคับการกองบิน 41 เป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ กองบิน 41 มีกำลังพลซึ่งประกอบไปด้วย นายทหารสัญญาบัตร

นายทหารประทวน ลูกจ้าง และทหารกองประจำการรวมกว่า 1,000 คน ภายในพื้นที่ของกองบิน 41 มีทั้งสถานที่ทำงาน บ้านพักอาศัยของข้าราชการและครอบครัวจำนวนกว่า 100 หลังคาเรือน สามารถพักอาศัยได้มากกว่า 800 ครอบครัว จะเห็นได้ว่ากองบิน 41 มีกำลังพลที่อาศัยอยู่มากมาย ถือเป็นอำนาจหน้าที่สำคัญยิ่ง ในยามปกติจะปฏิบัติภารกิจและบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของประเทศไทย นอกจากนั้นยังเป็นการสำคัญในการรักษาเอกราชอธิปไตย และความมั่นคงความปลอดภัยของประเทศไทย ดังนั้นหากทุกส่วนของกองทัพอากาศประกอบด้วย สถานที่ทำงานที่น่าอยู่อาศัย มีสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ มีกำลังพลที่มีสุขภาพดีทั้งร่างกาย และจิตใจก็จะส่งผลให้ประสิทธิภาพในการประกอบภารกิจได้ผลตามความมุ่งหมาย

จากเหตุผลดังกล่าว หากมีการนำเอากิจกรรมการดำเนินการส่งเสริมสุขภาพเข้ามาใช้ใน กองบิน 41 จะทำให้ส่งผลดีต่อสถานที่แห่งนี้คือ ทำให้ข้าราชการและครอบครัวมีสุขภาพที่ดีเกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมสุขภาพ เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่ายิ่งสำหรับกำลังพลกองทัพอากาศไทย และนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของประเทศไทย ทำให้ทุกคนจะได้มีส่วนร่วมกันรับผิดชอบ ที่จะลดและป้องกันปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อสุขภาพทั้งตนเองและครอบครัว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical environment) และสิ่งแวดล้อมทางสังคม (Social environment) โดยการเพิ่มความรู้ทักษะในการจัดการด้านสุขภาพของข้าราชการก็จะมีผลไปถึง ครอบครัว แต่การที่จะดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพให้มีประสิทธิภาพเหมาะสมครอบคลุมกับ สภาพะปัญหาและทันต่อเหตุการณ์นั้น มีปัจจัยหลายประการด้วยกันที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อการในการ กำหนดสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดีของกำลังพลกองบิน 41 เช่น สภาพแวดล้อมทางกายภาพ วัฒนธรรมและการจัดองค์กรของสถานที่ต่าง ๆ ธรรมชาติของบุคลากรของสถานที่ เป็นต้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงสภาพปัจจุบันของกองบิน 41 ว่ามีศักยภาพเพียงพอต่อการดำเนินงาน ในบทบาทของการเป็นกองบินส่งเสริมสุขภาพ รวมทั้งความพร้อมที่จะเป็นกองบินส่งเสริมสุขภาพ แห่งแรกของกองทัพอากาศ เพื่อเป็นรูปแบบและแนวทางการส่งเสริมสุขภาพในชุมชนให้แก่กองบิน แห่งอื่น และให้ทางกองทัพอากาศได้เพิ่มนโยบายการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในกองบินต่าง ๆ ให้ชัดเจนขึ้น โดยการสร้างวิสัยทัศน์ให้คนในชุมชนกองบินทำความเข้าใจในเรื่องของการส่งเสริม สุขภาพให้ตรงกันซึ่งจะส่งผลให้กองทัพอากาศมีกำลังพลที่มีสุขภาพดีทั้งร่างกาย จิตใจ มีจิตวิญญาณ มีทักษะชีวิตในการดูแลสุขภาพตนเองและครอบครัว ตลอดจนเป็นรูปแบบที่ดีในด้านสุขภาพต่อ สังคมโดยรวมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาศักยภาพของบิณ 41 จังหวัดเชียงใหม่ ในการพัฒนาสู่การเป็นบิณสงเสริมสุขภาพ

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยครั้งนี้มีดังนี้

ขอบเขตประชากร

คือ ข้าราชการทหารอากาศ รวมทั้งครอบครัวและลูกจ้างที่พักอาศัยอยู่ในบิณ 41 ระหว่างเดือนมิถุนายน พ.ศ.2543 ถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ.2544

ขอบเขตเนื้อหา

ศึกษาถึงศักยภาพของบิณ 41 จังหวัดเชียงใหม่ การดำเนินงานในการเป็นบิณสงเสริมสุขภาพ นโยบาย และระบบการบริหารจัดการในองค์กร สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical environment) และสิ่งแวดล้อมทางสังคม (Social environment) การดำเนินงานกิจกรรมพิเศษต่าง ๆ ของบิณ 41 การมีส่วนร่วมของข้าราชการและครอบครัว ทักษะเกี่ยวกับการสงเสริมสุขภาพของบุคลากรและผู้เกี่ยวข้องในบิณ 41 โดยใช้กลยุทธ์ตามกฎบัตรอตตาวา 5 ประการในการดำเนินงานสงเสริมสุขภาพแนวใหม่

ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

1. ได้ทราบถึงเงื่อนไขที่เอื้อต่อการดำเนินงานของบิณ 41 เพื่อการสงเสริมสุขภาพ
2. ได้แนวทางในพัฒนากบิณ เพื่อนำไปสู่การเป็นบิณสงเสริมสุขภาพ

นิยามศัพท์

ศักยภาพ หมายถึง คุณลักษณะขีดความสามารถของบิณ 41 ในการที่จะตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาในการดำเนินงานเป็นบิณสงเสริมสุขภาพ

นโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ หมายถึง นโยบายด้านสุขภาพ ซึ่งมีเป้าหมายในการสร้างความรู้ในการดูแลสุขภาพให้แก่กำลังพลบิณ 41 และสาธารณชน ให้สามารถนำความรู้ได้รับไปปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม

สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ หมายถึง การจัดสิ่งแวดล้อมภายในบิณโดยใช้พื้นฐานความสัมพันธ์ทางสังคม-นิเวศวิทยา เพื่อให้สิ่งแวดล้อมในองค์กรสามารถเอื้อหรือกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมสุขภาพที่ดี พร้อมกับมีมาตรการสกัดกั้นมลภาวะ หรือพฤติกรรมที่บั่นทอนสุขภาพ

การเพิ่มความเข้มแข็งด้านสุขภาพของชุมชน หมายถึง การให้บุคลากรในกองบินมีส่วนร่วมในการส่งเสริมสุขภาพ สามารถดูแลและพึ่งพาตนเองในด้านสุขภาพ โดยการพัฒนาศักยภาพและสร้างเครือข่ายด้านสุขภาพในองค์กรของตน

การพัฒนาทักษะส่วนบุคคลด้านสุขภาพ หมายถึง การใช้องค์ความรู้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาศักยภาพในการดูแลรักษาสุขภาพสำหรับบุคคล ให้สามารถดูแลสุขภาพตนเองและคนใกล้ชิดในวัยและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ โดยการให้การศึกษาและแนะนำทักษะชีวิต

การปรับเปลี่ยนบริการสุขภาพ หมายถึง การจัดระบบบริการสุขภาพให้กับบุคลากรในกองบิน ซึ่งมีโรงพยาบาลกองบินเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบ และดูแลเรื่องสุขภาพในเบื้องต้นและให้หน่วยงานทุกหน่วยในกองบินได้มีส่วนรับผิดชอบในการปรับเปลี่ยนบริการสุขภาพร่วมกัน เพื่อให้กำลังพลกองบินสามารถดูแลสุขภาพอย่างเป็นองค์รวมและสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีการประสานงานร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

กองบินส่งเสริมสุขภาพ หมายถึง กองบินที่มีขีดความสามารถที่จะดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพโดยมุ่งเน้นให้บุคลากรมีขีดความสามารถในการดูแลตนเอง มีการพัฒนาความรู้เพื่อให้เกิดความพร้อมในการดำเนินชีวิต ตลอดจนจัดหากิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่ก่อให้เกิดการพัฒนาสุขภาพในปัจเจกบุคคล

สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ หมายถึง สิ่งที่อยู่รอบ ๆ กายของคนในหน่วยงาน เช่น อาคารสถานที่ อุปกรณ์ในการทำงาน เศษขยะ รวมทั้งแสง เสียง ความร้อน รังสี ฝุ่นละออง และจุลินทรีย์ เป็นต้น

สิ่งแวดล้อมทางสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ในองค์กรซึ่งแบ่งออกได้ 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานกับกำลังพล และความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการแต่ละคนกับเพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา

กำลังพล หมายถึง ข้าราชการทหารอากาศซึ่งประกอบด้วย นายทหารสัญญาบัตร นายทหารประทวน ลูกจ้าง และทหารกองประจำการซึ่งปฏิบัติราชการอยู่ในกองบิน 41 รวมทั้งครอบครัวซึ่งพักอาศัยอยู่ในกองบิน 41

โครงสร้างองค์กร หมายถึง ระบบบริหาร และจัดการแต่ละระดับของกองบิน 41

กิจกรรมพิเศษต่างๆ หมายถึง กิจกรรมที่ไม่ใช่ภารกิจประจำของกองบิน 41 แต่เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นด้วยวัตถุประสงค์พิเศษ เช่น การสร้างขวัญกำลังใจให้ข้าราชการ และครอบครัว การส่งเสริมความสามัคคีและส่งเสริมความสัมพันธ์ในหมู่คณะหรือส่งเสริมความสัมพันธ์ในกองบิน